

Butlletí

del

Centre Excursionista de Catalunya

Nou dies de campament

(Ascensions en l'alt Pallars)

(Acabament)

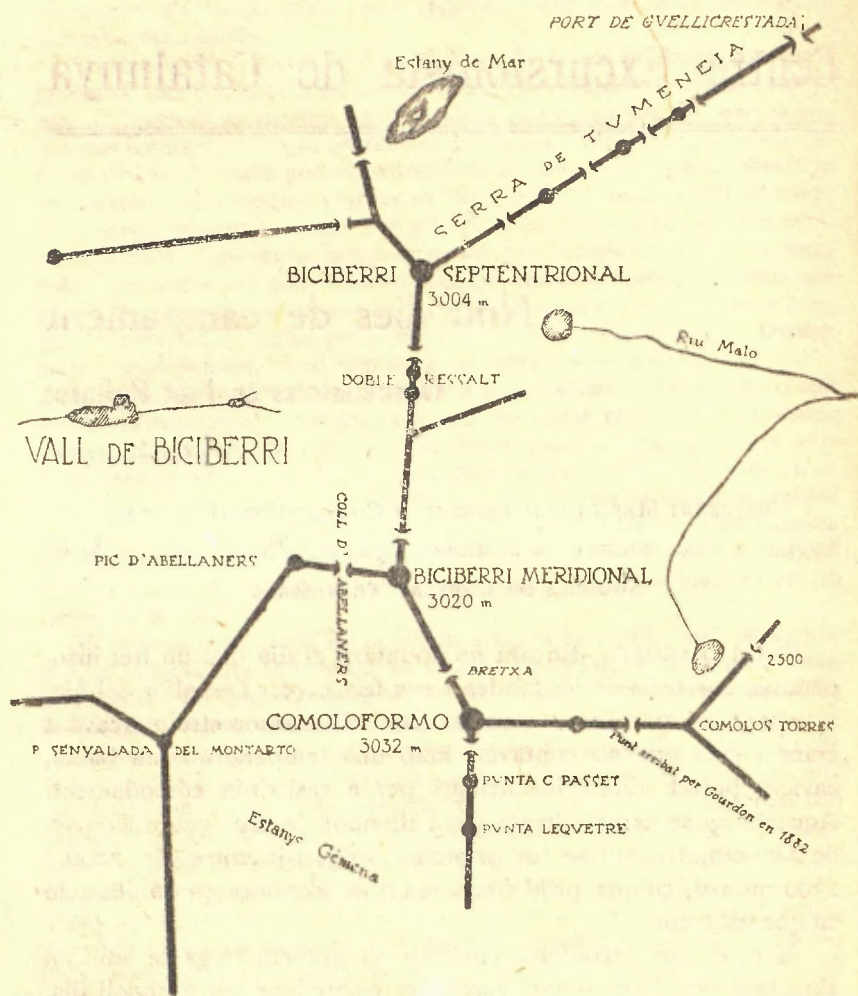
BICIBERRI MERIDIONAL (3020 M.) I COMOLO-FORNO (3032 M.)

AGULLA SEPTENTRIONAL DE TUMENEIA (2785 M.) I MONTARTO DE ARÁN

AGULLES DE L'ESTANY TRAVESSANY

Dia 2 D'AGOST.—Encara no apuntava el dia que un fret insoportable ens treia de les tendes i ens feia cercar l'escalfor del foc, al voltant del qual ens anarem reunint. El termometre marcava 4 graus i com que no contavem amb una temperatura tan baixa, havíem portat abrics insuficients per a resistir-la còmodament. Aquest any se caracteritzava per l'abundor de neus que quedaven de l'hivern, trobant-se les primeres congestes entre els 2200 i 2300 metres, ço que produïa a la nit un fret impropï de l'estació en que estavem.

Mentres ens reconfortavem amb els primers raigs de sol i un abundant esmorzar, organitzarem les excursions per a aquell dia. En Paus es proposava escalar una de les agulles de Tumeneia i en Illges se quedaria a descansar, doncs se resentia de una caiguda del dia abans. La resta de la colla decidirem pujar al Biciberri i Comolo-Forno, cims els més enlairats del Montarto de Caldes. Omiteixo la descripció d'aquest interessant maciu, el qual el llegendor pot trobar explicat d'una manera clara en el treball d'En

Croquis esquemàtic de la regió del massís del Montarto de Caldes

Josep M.ª Soler i Coll, sobre una escalada en el Biciberri septentrional^(*). A més pot consultar-se el gravat que acompanya aquest article, extret d'un estudi d'En Le Bondidier sobre el mateix maciu i en el qual hi he afegit algún petit detall anotat per mi mateix.

Eren les 7.45 que començarem a caminar atravessant al peu d'una cascata el riu que porta les aigües dels estanys situats sota el Montarto de Aràn; enfilem en amunt els vessants que baixen de la serra de Tumeneia, tenint a bona fondaria l'estany de Caballers i l'emboscada vall de Caldes. Una volta guanyada alçària, anem faldejant a mitj vessant, passant per llastres i grossa tartera. Al davant sortint per dessobre els camps de neu s'ovira el doble cim del Biciberri meridional, i més a l'esquerra, el Comolo-Forno. Al cap d'una hora a travéssem les aigües de un petit estany dessota l'agulla central de Tumeneia, deixant-lo pocs metres en amunt i prompte entrem en la barrancada del riu Malo que cau en ràpid desnivell fins a la ribera de Caldes. Més amunt fem una parada de mitja hora per a esmorzar i d'allí, per dolents passants, baixem al riu Malo, que a travéssem per la neu, pujant a un estany que trobem mitj gelat i voltat de groixudes congestes. Aquí prenem la direcció SO. i anem a buscar el repeu del contrafort que separa la gelera del Biciberri septentrional de la del Comolo-Forno. A nostra dreta s'aixeca el primer d'aquests pics de dretes parets i estimbades canals, venint a continuació una esberlada cresta que va a trobar el punt que els francesos han anomenat doble ressalt. Anem pujant amunt fent gimnàsia per tal de traspasar els grossos blocs de granet, i a travéssem extensos camps de neu de pronunciada inclinació; de repent ens fixem en uns punts que es mouen sobre la neu al lluny; son els issarts qu'ens han sentit i emprenen carrera congesta amunt. Al mateix temps veiem més en avall altre nombrosa remada que lleugera desapareix per dessobre l'estany gelat del Comolo-Forno. A les 12.15 guanyem la cresta prop de l'indret de la bretxa de Trescazes. La vista que s'ens presenta és d'aquelles que no s'obliden fàcilment. A nostres peus, separada per fondes timbes i canals, tenim la vall del Biciberri amb el seu estany al final, i al dessobre, dominant-ho tot, s'aixeca el grandió maciu de les Malehides amb les lluentes gele-

(*) Butlletí del C. E. C., N.º 288, Gener 1919.

res i enesprades crestes, coronades pel pic d'Aneto. Allí prop tenim la piràmide que forma el cim del Biciberri Meridional; a través de la dreta congesta per dessota de la cresta, i una volta arribats al peu del pic, embrenem una ràpida escalada per la vessant septentrional, pujant per inestables roques de dreta inclinació. Son les 12.45 quan trepitgem el cim del Biciberri Meridional; és per demés interessant la vista sobre la cresta i agulles que formen part del maciu del Montarto, tenint dret al N. el pic septentrional i el Comolo-Forno al SE.; a mitjorn se veuen als peus els estanys Gémena. Es des d'aquest pic que segueix la serra partió dels aiguavessos de les conques del Ribagorzana i del Noguera de Tor, baixant en fàcil pendent al coll d'Avellaners per enfilarse tot seguit al pic del mateix nom, i torsant cap al S., continua per la Punta senyalada del Montarto, darrer pic del maciu, baixant vers a les Puntetes d'Erill i Pics Forcats, ja de menor alçària.

Deixem el cim a dos quarts de tres de la tarda, seguint per dessota la cresta en direcció S. pel vessant que dóna als estanys Gémena fins arribar als pocs minuts a una petita bretxa; passem a l'altre costat, i travessant la dreta pendent de neu sota mateix de la fantàstica cresta, ataquem les parets que baixen del cim arribant en menys d'una hora al Comolo-Forno (3032 m.) El panorama que des d'aquí se descobreix, és un dels més extensos del Pirineu Català; la situació d'aquest pic dominant als altres que l'envolten, fa que res privi la vista; únicament cap al O. s'extén l'ample massís de les Maleïdes de major alçària. Al E. es troba la serra dels Comolos que se domina fins al fons de la ribera de Caldes, i més enllà les muntanyes d'Espot i Capdella, de les quals es destaquen l'arrodonit Montseny de Pallars i pic de Peguera. Seguint a l'esquerra, venen les muntanyes de Colomés i al seu damunt els nevosos cims del Mont Roig i Pica d'Estats i més lluny, mig velats per la calitja, les muntanyes d'Andorra. Dret al N. surten un seguit de serres i pics pertanyents a la vall d'Aràn i més aprop l'erissada cresta que corre pel Biciberri meridional al septentrional sortint d'entre les neus aquests dos pics; se va allunyant per les agulles de Tumeneia fins arribar al Montarto d'Aràn; als peus se té la gelera que cobreix el vessant septentrional i la taca fosca de l'estany gelat del Comolo-Forno. Al O. apareix el cim d'Aneto dominant les geleres del mateix nom i de Barrancs, tenint als seus costats el Perdiguero i Posets i cap a migjorn les muntanyes de

2

1

Vessants N. del Biciberri meridional (1) i Comoloformo (2)

Itinerari de pujada.

pàg. 92

.....

» » baixada.

Comoloformo des del Biciberri meridional

pàg. 92

Cresta entre el Biciberri meridional i el Comoloformo

pàg. 92

1

2

3

Massís dels Comolos des del Biciberri meridional

1. Punta Alta.—2. Estany Negre.—3. Estany glaçat del Comoloformo

pàg. 92

Vall del Biciberri i les Maleïdes

pàg. 91

Vall alta de Caldes de Boí amb els estanys Negre (1) i Travesany (2) i la Punta Alta dels Comolos (3)

Durro i Erill i un seguit de serres i més serres difícil de precisar, que van perdent-se en l'horitzó.

Seguint la cresta del Comolo-Forno en direcció a llevant, hi ha un profon i curiós detall; per fotografies que he vist de no fa molts anys, hi havia abans un pont natural, però a l'ensorrar-se la part superior, ha quedat només la gegantesca bretxa de llises parets.

En 1907 el comte Delamarre, propietari de bona part d'aquestes muntanyes, va fer col·locar en les roques més altes del cim una senzilla creu de ferro, havent deixat al mateix temps una llibreta-registre en la qual ja hi ha anotades nombroses ascensions.

Abans de sortir ens despedim d'En Canals i d'En Feliu que's dirigeixen a Bohí i retornaran a l'endemà. A les 4 baixavem per la cresta en direcció NO. fins a la bretxa situada sota del cim, i saltant a la neu, devallem en ràpides patinades, passant sota de l'estany gelat fins a trobar el fons del riu Malo. En menys d'una hora havíem baixat aprop de 700 metres de desnivell. Atravessem el riu, i seguint el mateix itinerari del matí en sentit invers, en una hora i mitja més arribem al campament.

En Pauss sortí tot sol al mateix temps que nosaltres, pujant en direcció NO. a trobar dos estanys situats al SE. de l'agulla septentrional de Tumeneia; a l'ésser al superior, torçà a la dreta per dessobre l'estany, més prompte es trobà amb unes altes roques que li barren el pas; baixa una mica seguint la mateixa direcció i revoltant l'obstacle, puja per dessobre seguint pel costat de la paret que cau perpendicular sobre l'esmentat estany. Continua enfilant-se amunt i més tard troba una dreta congesta de neu molt dura, va pujant per aquesta amb treball, i al cap de uns set quarts d'haver sortit de l'estany Negre, arriba al coll o bretxa que separa l'agulla central de la septentrional; en l'últim troç li ha sigut necessari passar a cavall la cresta de la congesta separada de la roca. Descansà una estona gaudint de bona vista, emprenent després l'escalada per roca insegura que exigia molta atenció; als 30 minuts guanyava el cim situat a 2785 m. i que forma una estreta aresta d'estimbades vessants. Sota d'un petit padró de pedres hi troba les targetes de uns francesos que hi havien pujat anteriorment (probablement l'expedició composta per En Pierre de Joinville, Pierre i André Harlé, amb el guia Salles, el 7 d'agost 1912). La vista sobre els altres cims de la serra i Biciberri és

verdaderament interessant per lo selvatge, així com sobre l'estany de Mar i Aneto.

A la baixada va seguir un troç de cresta en direcció al Montarto d'Aràn aviat, però, trobà amb una seguida de dificultats i com anava sol i sense corda, tingué de desistir de seguirla. Llavors decidí baixar pel costat occidental anant saltant de cornisa en cornisa fins arribar a l'altura de l'estany del Mar; aquí va canviar la direcció i passant per trencat terreny que l'obligava a fer grans revolts en dugues hores llargues va pujar al Port de Guellcrestada (2455 m.) Després de un bon repós encara emprén l'ascensió al Montarto d'Aràn (2830 m.) per a contemplar l'hermós panorama, devallant més tard al campament.

En Illges com a entreteniment, escala dugues de les difícils agulles de Travessany que s'aixequen dretes sobre l'estany del mateix nom i que segurament han sigut trepitjades per primera vegada. Tots plegats doncs, havíem fet una jornada ben aprofitada.

MONTARTO D'ARÁN (2830 M.)

DIA 3.—Aquell dia sols se tractava de fer un passeig i triarem el Montarto com a excursió fàcil i que podíem fer-se comodament des del campament.

Agafem el camí del port de la Ribereta i en 25 minuts pujem al estany Travessany atravesant el seu desaigüe. Es de grans proporcions, estant orientat de NO. a SE., veient-se sortir al desobre la serra de Tumeneia i el massís del Montarto. Seguim amunt per la vorera esquerra de l'estany, tenint al dessobre a la dreta les agulles de Travessany, venen després uns estanyols i allí em separo dels demás per a arribarme fins al port de la Ribereta. Mentres ells s'inclinan a l'esquerra, jo segueixo faldejant les agulles, pujant per llastres i per entre les roques; sortosament el camí està molt ben assenyalat per pilonets de pedres sobreposades, col·locades allí pels vianants per a no extraviar-se en els dies de boira, doncs allò es com un laberinte. Més amunt deixo una sèrie de petits estanys a l'esquerra i al cap de un quart arribo al port de la Ribereta, 2490 m., divisor de la Vall d'Aràn amb la ribera de Caldes de Bohí: tenint a mitjorn la comarcada d'estanys que formen aquesta ribera i al O. l'estany de la Ribereta i els del cercle de Colomé.

Vista des del cim del Comoloformo

1. Biciberri meridional.—2. Bretxa Trescazes.—3. Doble ressalt.—4. Biciberri septentrional

Els massissos del Montaró de Caldes i de les Maleïdes des del pic sense nom

Des del port pujo per la cresta en direcció N. i en un quart arribo al tuc de la Ribereta (2,680 m.), segueixo per la mateixa vers al N-NO. i en altre tant guanyo altre cim poc més alt (2688 m.), dominant-se bé tota la comarca amb l'Aneto i Perdiguero; vers al NO. s'aixeca el pic del Montarto amb llargues congestes. Baixo després a un petit coll i atacant ja les vertents de l'esmentat pic m'enfilo per dretes canals trobant algún pas difícil i que em fa perdre molt temps en guanyarlo; ja més amunt puc passar al vessant que dóna a la vall de Bohí, i després, pel septentrional, arribant al cap de cinc quarts al cim del Montarto d'Aràn on trobo els meus companys que ja fa temps que m'hi esperen. El panorama qu'es descobreix es també dels més extensos, semblant al dels altres cims i tenint als peus a gran fondaria la vall del Valarties amb el poble d'Arties al final. Es a demés un punt magnífic per a observar el massís del Comolo-Forno amb tots els seus accidentats cims. Reconstruïrem el piló de pedres sense trobar cap targeta, doncs probablement algú se les havia emportat i deixarem un llibre de la Secció d'Esports, encarregant als que hi anessin qu'el respectessin millor que les targetes.

Del cim seguim la carena en direcció SO., i per una fàcil canal baixem al estany dels Monjos que'l voregem per l'esquerra i, passant més tard per el Travessany, arribem en set quarts al campament, trobant a en Canals i en Feliu que havien vingut de Bohí.

BICIBERRI SEPTENTRIONAL (3004 M.) I PIC SENSE NOM SITUAT
AL O. DEL PIC OCCIDENTAL DE COLOMÉS (2893 M.)

DIA 4.—Amb en Pauss sortíem del campament aquell matí a les 8.15 recorrent el mateix itinerari que ferem el dia de l'anada al Biciberri meridional i al Comolo-Forno arribant a les 10.35 al estany situat al E. del pic septentrional. Després d'un quart de descans comensem a pujar per la vessant que s'extén sota la cresta que enllaça l'esmentat pic amb la serra de Tumeneia, i enfilant-nos per les roques anem guanyant ràpidament alçaria; entrem després a la gelera que té forta inclinació fent que la pujada sigui molt cansada i que ens obliga a reposar de tant en tant; a l'esquerra queden els drets estimballs en que s'apoya l'inclinada terrassa, de sota mateix del cim. Acabada la neu en poc temps guanyem la cresta que corre entre'l Biciberri i Tumeneia apareixent al altre costat, sota de llargues congestes, l'estany de Mar; hem tardat una hora i

mitja des de l'estany. Anem seguint amunt per la cresta passant esberlades roques fins arribar a una petita bretxa per on fuigen esporugits uns issarts; aquí, per dessota de la paret del pic, a través de la congesta, però tanta es sa inclinació que es menester parar molt compte per no relliscar pendent avall; es preferible abans d'arribar a la cresta seguir per sota la congesta, al costat mateix dels espedats, fins arribar a l'acabament de la neu. Aquí comença la verdadera escalada del pic i la part més difícil. Ataquem la dreta paret pujant de cornisa en cornisa, les quals si bé son molt estretes i la roca es molt dreta, es deixen escalar amb menys dificultat de ço que haviem cregut, car un se pot agafar molt bé en les preses; de totes maneres cal assegurar-se bé en cada moviment, doncs n'hi hauria prou amb una relliscada o una pedra que cedís per a estibar-nos paret avall. A nostra esquerra tenim sempre una estreta canal que cau dreta al fons de la galera; sols una vegada tinguérem que fer servir la corda per a guanyar una roca de uns 4 metres i encara no era un pas extremadament difícil. Després de 15 minuts que durà l'escalada arribarem a la cresta al S. del cim, i allí traguerem el cap sobre la vall del Biciberri les parets del qual son també prou dretes; pujem per colossals blocs de granet separats els uns dels altres, sense coesió de cap mena, trepitjant el cim a les 13.5 en punt.

Es aquest pic el més septentrional del massís del Montarto arrencant en direcció NE. la feréstega serra de Tumeneia que corre fins al port de Güellicrestada on s'enllaça amb el Montarto d'Aràn i vers a ponent altre contrafort tallat per bretxas fins are impracticables, que acaba en el tuc de la Comtessa sobre l'Hospital de Viella i separa la vall del Biciberri de la regió de Rius i de Mar. Dret a migjorn arrenca una accidentada cresta tota ella erigada d'agulles i pedres dretes, que s'enfila al doble ressalt i per la bretxa de Trescazes enllaça amb el Biciberri meridional.

Respecte a la part hidrogràfica dona aigües al N., encara que en curta quantitat, a l'estany de Mar que més enllà va a parar al Garona; pel costat occidental, a la vall del Biciberri que desaigua en el Noguera Ribagorzana més avall de l'hospital de Viella, i finalment els vessants orientals, junt amb les aigües que s'escolen de la gelera del Comolo-Forno, donen lloc a l'important barranc del riu Malo.

El panorama que des d'aquí es divisa es també grandió encara

que no tan extens com el que se veu del cim del Comolo-Forno, per qual motiu m'abstinc de descriure'l; a més ho va fer molt bé en Soler en el seu treball ja esmentat. Mes ço que verdaderament es indiscriptible és la selvatge grandiositat de la regió que apareix al voltant; per tots indrets dominem dretes agulles i colossals roques esberlades pel glaç i els llamps, aixecant-se per dessobre les neus i fondes timbes que baixen fins a les valls. Les taques fosques dels estanys Rius, Tort i de Mar ressalten sobre la blancor de les congestes que'ls rodegen i vers a'l O. s'extén l'ampla comarcada dels estanys de Caldes que donen origen al Noguera de Tor. Dret al S. se veu el pic meridional, 16 metres més alt, tenint prop seu el Comolo-Forno.

Registrarem el *cairn* i trobarem les següents targetes que apuntarem en el llibre de la Secció d'Esports de Muntanya que també deixarem en aquest cim:

Marcel i Henri Spont amb els guies Sansuc et Anotesdebat, dia 6 d'agost 1899. L. Le Bondidier i Henri Dencausse amb el guia Sansuc, que pujaren desde'l campament de Fenarruy i pic d'Abellaners en 6 hores el 25 juliol 1905.

El 14 d'agost de 1911 En G. Ledormeur i E. F. Carrive pujan el Biciberri després d'haver fet el Comolo-Forno i el pic meridional.

Segueixen després En André i Pierre Harlé i Pierre de Joinville portant com a guia Salles de Gavarnie. Aquesta expedició surt el 2 d'agost 1912 de l'estany de Biciberri i per una canal guanyen una bretxa sota mateix del pic més septentrional del doble ressalt; salten al vessant oriental i per una canal difícil en la que han de fer servir varies vegades la corda, assoleixen la cresta S. i més tard el cim.

Finalment, els nostres consocis Ramir i Isidre Puig i Josep M.ª Soler i Coll amb el guia Daniel Mora escalan el cim per la banda de l'estany de Biciberri el dia 31 d'agost 1916, essent els primers espanyols que pujan al pic.

En canvi no trobarem res que fes referència a la segona ascensió del Biciberri efectuada per Paul Peyta amb Celestí Passet i Trescazes l'any 1905.

Comparant nostra escalada amb l'efectuada per l'expedició Harlé-Joinville també pel costat oriental, hom veu qu'ells hagueren de salvar més dificultats que nosaltres, cosa comprensible tenint en compte que les canals d'aquest pic del Biciberri son molt dretes i

de parets bastant llises. En canvi atacant nosaltres el pic per la paret tinguérem la sort de trobar les cornises una a continuació de l'altra i poguérem guanyar la cresta amb menys dificultats.

Dues hores estiguérem dalt del cim, efectuant el descens per els mateixos llocs que la pujada, trobant-los fàcilment gracies a la precaució que tinguérem d'assenyalar amb petits pilons de pedres tota l'escalada per la pared fins a la cresta. Arribats al peu, en lloc d'atravessar la dreta congesta seguim per dessota a la esquerra fins trobar la cresta NE. del pic; i des d'allí baixem patinant per la neu a l'estany empleant-hi menys de una hora des del cim. Seguint el mateix camí del matí amb altres set quarts baixem d'nostre campament ben contents de la jornada.

Els altres, mentrestant, voreigen l'estany Negre pel seu costat dret i seguint ribera amunt entren en la comarca nomenada de Colieto que comprén tota la part oriental del cercle lacustre de Caldes, des de les agulles de l'estany Travessany en amunt, les aigües del qual recull l'estany Negre. Van passant una sèrie de petits estanyes i estanyols de poca profunditat, elevant-se per banquetes de granet i aplebats apareixent al dessobre a la dreta la Punta Alta dels Comolos formant un doble cim. Més amunt acomiaden a En Illes i Herzog que se dirigeixen a la vall d'Aràn i passant més tard pel port de la Picada ens vindran a trobar a la Renclusa. Ells atravessen el fons de la ribera i enlairant-se ràpidament per les roques i congestes, guanyen la cresta al O. del cim; aquesta es prou estreta i cau en precipici per una i altra banda, i dretes pedres en formen el caire. Al cap d'unes 4 hores d'haver sortit del campament guanyen el punt culminant d'aquest pic que no sabem que tingui cap nom. La seva alçaria es de 2,897 metres i se troba situat al S. del port de Colomés i al O. del gran tuc del mateix nom, en la divisòria dels aiguavessos del Garona i del Ribagorzana. Cap al O. se desprén el nervi que s'enlaira fins a la punta Alta dels Comolos Bienes i separa la vall de San Nicolau de la de Caldes.

Hom domina el gran cercle lacustre de Colomés i els macius de l'Aràn; a llevant corre la serra fins al gran tuc de Colomés, veient-se més lluny les muntanyes d'Espot i Capdella entre les quals es destaquen els pics de Peguera i Subenulls. En direcció O. es té la comarcada de Colieto amb el rosari d'estanyes de la seva ribera, dominant-se demés els nevosos macius del Montarto de Caldes, Maleïdes i Perdiguero i altre molt més llunyà que podria

Gran Tuc de Colomès des del pic sense nom

pàg. 98

Estany glaçat sota la Fureanada

pàg. 101

Coll de Coronas amb el Posets al fons

pàg. 102

Gelera d'Aneto

pàg. 102

ésser molt bé el Mont Perdut; allí més proper s'aixeca la Punta Alta.

En aquest cim hi trobaren solament les targetes dels germans Spont que varen fer l'ascensió el dia 5 de setembre de 1904, havent pujat en 3 hores desde l'estany dels Monjos per la bretxa situada al E.

A la baixada segueixen un tros de cresta i salten després al gran camp de neu que hi ha en la banda occidental i, aprofitant totes les congestes per tal de baixar-les patinant, en 2 hores arriben al campament.

DIA 5.—Al dematí desmontarem i empaquetarem les tendes i tot el sobrer, doncs havíem acabat ja els campaments i volíem tornar per Benasque. Després d'enviar avall en un matxo tots els bultos, ens carreguem les motxilles, que trobem prou pesantes, i embrenem a les 9.35 el camí per anar a l'hospital de Viella. Pugem al estany Travessany del qual seguim la vorera meridional fins a trobar els contraforts que baixen de la serra de Tumeneia i anem pujant per banquetes de granet enlairant-nos penosament per mor del pés que portavem i que'ns venia molt de nóu. Més amunt deixem a l'esquerra dos estanys de regulars dimensions que se troben sota l'agulla septentrional de Tumeneia, i, passant per extenses congestes, a les 11.15 arribem a una bretxa situada al NE. de l'agulla septentrional de Tumeneia. Descansem fins a les 12 i deixant els aiguavessos de la vall de Caldes embrenem la baixada per dintre una dreta canal de pedres inestables, i girant a l'esquerra anem faldejant per dessota la cresta de la serra passant sempre per grans congestes.

Nostre intent era travessar cap a la vall de Biciberri i remontant després el Ribagorzana anar a pernoctar a l'hospital de Viella; més les nuvolades que havien sortit des del dematí esdevingueren més menaçadores i decidirem escursar nostre camí per la via més fresada, ço es passant pels estanys de Rius.

Arribats que forem dessobre l'estany de Mar, patinem ràpidament per les llargues congestes fins arribar a l'estany mateix. Se troba a 2,215 m., i es de grans proporcions tenint una illa en son centre. Situat en mig d'una feréstega regió està dominat en un de sos costats per les agulles de Tumeneia aixecant-se al S. el pic septentrional del Biciberri i per dessobre l'extrem de l'estany, el Montarto d'Aràn.

En 35 minuts pujem el dret vessant qu'envolta son extrem superior arribant a la collada de l'estany de Mar (2470 m.). Se

troba en el contrafort qu's desprén al NO. del Biciberri Septentrional i separa l'esmentat estany de la comarca de Rius, dominant-se aquests estanys. Una forta pluja ens obliga a refugiarnos a correu-cuita sota una roca; travessem després el coll i baixem a l'estany Tort, també molt gran, vorejant-lo per la dreta fins arribar a son extrem on passem son sobreixidor. Arribem després a la vorera SO. de l'estany de Rius situat a 2280 m.; es aquest estany el més gran del Pirineu, amidant aproximadament uns 1600 m. de llargària per uns 650 d'amplària, segons en Juli Soler, i dona aigües al Valarties que s'ajunta després amb el Garona davant d'Arties. En poc temps pujem al Cap del port de Rius, divisoria d'aigües del Valarties i del Noguera Ribagorzana, dominant la conca d'aquest riu i tenint al davant el Tuc de la Comtessa. El camí baixa en fortes marrades anomenades d'Escaleta, seguint després per aplebats i entrant en el bosc de Conangles, en la vorera dreta del barranc del mateix nom, passant per entre corpulents faigs i abets fins arribar a les 6 de la tarda a l'hospital de Viella (1620 m.).

Se troba aquest hospital en l'angle que forma el Noguera Ribagorzana al canviar la direcció vers mitjorn i envoltat de deliciosos prats i extenses boscuries d'abets i faigs de grans dimensions, tal volta els més grossos del Pirineu. Aquesta esplèndida vall invita al repós i es un lloc ben indicat per a descansar uns quants dies; es a demés, un magnífic centre d'excursions.

Consta l'hospital d'un edifici destinat a hostal tenint al costa una petita capella dedicada a la Mare de Déu, i altres que serveixen de quadres, doncs es lloc obligat de parada per atravesar el port de Viella la depressió del qual hom veu al dessobre.

TUC DE MULLERES (2985 M.)

DIA 6.—Altre volta ens dividirem abans de sortir; en Feliu se dirigí pel port a Viella i el bosc de Baricauba a Les Bordes, quedant qu'ens trobaríem al endemà a la Renclusa i en Paus ens deixava per anar a pernoctar a la cabana de Llosas, en el costat meridional d'Aneto, on s'havia de trobar amb altres companys per a proseguir l'excursió cap al Mont Perdut.

A las 7.45 deixavem l'hospital amb en Badia, Canals i Giró i ens dirigirem vers al NO. remontant la vorera esquerra del riu; entrem en un magnífic bosc on el riu se llensa en hermosa cascata

sortint després a un pla de pasturatges. Aquí la pujada s'accentua i anem pujant aprofitant corriols de remat, passant més amunt per tartera, tenint a nostra dreta un salt de uns 150 metres de desnivell, que produeix el riu al caure per una paret gairebé vertical. A les 10.15 arribem sobre mateix de la cascata, trobant-nos en una terrassa on hi han esglaonats uns estanys; el paisatge muda d'aspecte, tenint al devant un reclós cercle de dretes parets dominat per el punxagut tuc de Feixán i el de Mulleres, que de tant en tant surt d'entre les boires que s'arroseguen pels cims. Passem per tarteres d'aspecte glaciari i extensos camps de neu fins arribar a l'estany més gran situat a uns 2470 m. Aquest se troba gairebé del tot glassat rodejant de neus, especialment pel costat del tuc de Feixan, degut a les allaus que cauen a l'hivern.

D'aquí ens dirigim a la dreta, filant-nos per llises banquetes de granit, pulides per les neus, i dretes congestes fins arribar a una bretxa oberta en el contrafort que surt al N. del tuc de Mulleres i separa la vall del Ribagorzana i la del Nere, veient-se l'estany d'aquest nom dominat per la Furcanada. Fem una parada de tres quarts per a dinar i seguim després per dessota la cresta el vessant de Mulleres travessant durant bona estona per una pala de neu exageradament dreta en la qual necessitarem tallar esglaons per no relliscar avall. Guanyada la cresta, girem vers mitjorn, pujant per grosses pedres fins arribar al cim del tuc de Mulleres.

Aquest pic se troba a 3005 m. i es solda amb el massís de les Maleïdes pel coll de les Salencas, estant situat en la frontera divisòria de la vall d'Aràn i de la província d'Osca i a més es partió dels aiguavessos de les conques del Noguera Ribagorzana i de l'Èssera.

Es un verdader observatori del costat oriental del maciu de les Maleïdes veient-se les geleras d'Aneto i de les Tempestes dominades per estimbades crestes i coronades per l'enlairat Aneto. Malauradament nosaltres sols poguerem contemplar-ho per breus moments en els quals s'esvahí l'espessa boira qu'ens rodejava.

Collocarem l'últim llibre en aquest cim i a les 15.45 emprendrem la devallada pels vessants que donen a l'Èssera, baixant sempre per la neu i entre espessa boira fins arribar a uns estanyols situats sota la Furcanada y el coll dels Aranesos en que s'aclarí el temps, poguent veure allavors les muntanyes del port de Benasque. Patinem per les congestes fins arribar a l'estany més gran, el

qual, degut sens dubte a les allaus, té una congesta d'alguns metres d'espessor, i que no havia pogut veure els anys anteriors quan havia passat per aquest camí. Seguint sempre el barranc baixem al pla d'Aygualluts i atravesant el riu pujem al collet de la Renclusa per devallar després al refugi, trobant allí nostres companys Herzog i Illges que aquella tarda havien arribat de la vall d'Aràn.

PIC D'ANETO (3404 M.)

DIA 7.—Encara que al sortir de Barcelona no teníem pas projectada aquesta ascensió volguérem efectuarla com punt final en nostra excursió.

A les 4.30, encara negra nit, sortíem de la Renclusa i pujarem en cinc quarts d'hora al portilló d'abaix; després de travessar la tartera de l'altre costat entrem en la gelera, però com la neu està encara massa glassada ens quedem a esmorzar. Mitja hora després, degudament encordats, comencem a pujar-la veient-se molt poques esquerdes aquest any, i amb tota facilitat arribem al coll de Corones; pujem l'inclinada pala de neu que porta al pas de Mahoma, i passat aquest a les 9.10 erem ja al cim del pic més enlairat del Pirineu. Després de l'entrenament dels dies passats i les ascensions dels escarpats pics de les valls de Caldes i Espot la pujada a l'Aneto no havia estat per nosaltres més que un passeig.

Sortosament les boires del dia anterior havien desaparegut i el dia era molt clar, veient des del Mont Perdut fins les muntanyes de la Cerdanya i des de les planes de Tolosa a les de Lleyda i Aragó.

A les 11.15 deixaven el cim, baixant en dos hores i quart a la Renclusa. Després de dinar, encara que amb moltíssima recança empeníem la devallada, despedint-nos de la família Sayó i nostre consoci Sr. Domingo que també havia fet aquell dia l'ascensió a Aneto; seguim la ribera de l'Èssera passant per l'Hospital de Benasque i les cascates de Ramuñe i Aguas Pasas arribant a les nou i mitja de la nit a Benasque amb un regular cansament, doncs aquell dia havíem pujat uns 1500 metres i n'haviem devallat prop de 2300.

A l'endemà una tartana ens portà fins a El Run i a migdia agafem l'auto que en dues hores i mitja va a Graus, seguint sempre el curs de l'Èssera i passant les belles gorges de Venta Amillo o del Run.

A Graus visitem l'interessant monestir de la Virgen de la Peña des de la galeria del qual podem veure encara les nevades muntanyes pirinenques. Finalment de bon matí un altre auto ens porta a Barbastro on agafem el tren i, encaixonats i patint calor, arribem a Barcelona, trobant a faltar aquell fret de les nits de campament que ens feia reunir tots plegats a la vora del foc.

LLUIS ESTASEN

Fotografies de I. Canals i A. Herzog.

El Dr. Jaume Almera i Comas (*)

EL Dr. Jaume Almera i Comas, eminent geòleg català de fama mundial per ses nombroses i valiosíssimes publicacions científiques, morí a 15 de febrer de 1919, quan comptava 73 anys d'edat i conservava encara son fecond entusiasme.

Nasqué a Sant Joan de Vilassar el dia 5 de maig de 1845. Seguí amb brillant exit la carrera sacerdotal, ordenant-se de prevere a 15 de març de 1871. Immediatament fou nomenat professor d'Història Natural del Seminari Conciliar, després ho fou de Geologia, graduant-se de llicenciat en Sagrada Teologia en el Seminari central de València. Més tard se l'hi acumulà la càtedra d'Hermanèutica en el mateix establiment. En 1885 fou nomenat canonge de la Seu de Barcelona, essent elevat en els darrers dies d'abril de 1912 a la dignitat de Dean del capítol de la Seu de Barcelona.

Fou als vintisis anys quan s'inicià el Dr. Almera en els estudis especials de Geologia i Paleontologia, aficionant-s'hi de tal manera, que, en el Seminari Conciliar de Barcelona, en el curs de 1874-1875, inaugurà les càtedres d'Història Natural i Geologia i adhuc creà el Museu de Geognosia i Paleontologia, amb una biblioteca científica d'obres especials.

(*) Resum del treball llegit en la vetllada del dia 11 de juny 1919. Mes extensament pot veure's reproduït en la revista *Physis*, publicació destinada als amics de la Naturalesa, Barcelona, 1918.

En aquell mateix any publicà una traducció de l'obra de Wurtz, titulada *Lecciones elementales de Química moderna*, de la qual se'n feu una segona edició en 1876, en 1888 la tercera, i en 1903 la quarta.

Al progressar la Geologia, foren aprofitades algunes de ses veritats científiques per a posar-les en contraposició a les veritats eternals servades per la revelació divina; per això l'abat Moigno escrigué els seus monumentals tractats sobre els esplendors de la Fe; i el Dr. Almera en 1878 publicà el seu tractat de *Cosmogonia i Geologia*, o sigui una exposició apologtica del sistema de l'Univers considerat a la llum de la Religió revelada i dels últims avenços en la Ciència; tractat de suma erudició, del qual en 1904 se n'ha publicat una segona edició.

El dia 20 de desembre de 1879 es feu solemnement la seva recepció pública en la Real Acadèmia de Ciències Naturals i Arts de Barcelona, llegint la seva memòria *De Montjuich al Papiol al través de las épocas geológicas*, que es publicà en 1880, formant un follet en 8.ª de 53 planes, i 3 s. n., contenint aquestes tres un estudi sobre el *Plioceno subsolar de la villa de Gracia* (mio-plioceno de Tornouër). En aquesta monografia, de caràcter eminentment sintètic, descriu l'autor l'evolució de nostre sòl de conformitat amb la cronologia general dels trastorns geològics.

Ja des de sa primera labor científica es distingí per no pertànyer a aquella mena de naturalistes que estudien els fenòmens i els fets naturals tant sols des de l'ombrívola i sossegada quietud del seu despatx o laboratori, fullejant els llibres que altres escrigueren, lluny de les contrarietats d'haver d'excursionejar a l'intempèrie i per paòroses encontrades. El Dr. Almera des de son començament, amb el martell a la mà, i a voltes essent objecte de persecucions per suposades i malenteses gelosies de l'incultura rural, amb fermesa de voluntat, avençà en ses investigacions, i en 1880 publicà a *La Veu de Montserrat*, a Vich, una important monografia, *Estudis geològics sobre la constitució, origen, antigüetat i pervenir de la muntanya de Montserrat*.

Excursionejà l'il·lustre geòleg català per les altes valls pirenenques i en *La Veu de Montserrat* publicà en 1882 la seva *Descripción física y geológica del valle de Nuria*, del que se'n feu un follet, i a més fou reproduït en l'*Història de Nuria*. En l'*Il·lustració Catalana*, en 1880, amb la col·laboració del senyor Bofill i Poch, n'es-

crigué una formosa descripció; i un altra titulada *Cinc dies a través dels Albères, lo Rosselló i la Cerdanya, 30 d'Agost a 4 de Setembre de 1886*, en *La Veu de Montserrat* de 1888.

De no menor importància fou sa definició sobre l'època de l'aixecament del Montseny, que li serví de argument per a la Memòria inaugural del curs de 1882-1883, a la Acadèmia de Ciències de Barcelona, llegida en el 14 d'octubre: *Excursión al Montseny, descripción de sus faldas y de sus cumbres y época de su levantamiento final*, publicada el 1884.

Reconeguda la utilitat d'un mapa geològic pels beneficis pràctics que havia de proporcionar a la Agricultura i a la Mineria, la Diputació Provincial de Barcelona decidí rependre en l'any 1886 els treballs començats en 1869 pel naturalista francès H. Moulin, els quals foren interromputs a la seva mort, disignant de nou, per a portar-los a terme, al Dr. Almera amb la col·laboració de don Artur Bofill; i com a resultat de la tasca preliminar va publicar-se en l'any 1887 una fulla amb el títol *Mapa Geológico y Topográfico de la provincia de Barcelona y contornos de la capital*.

Figurà el Dr. Almera com a un dels col·laboradors actius de la *Crònica Científica*, revista en la qual s'acoblaven els treballs dels investigadors científics catalans durant els 15 anys de sa durada (1878-1892), i en la qual s'hi troben més d'una vintena de notes i memòries científiques seves; algunes d'elles no poden pas ésser oblidades, entre altres, la primera troballa del mammoth a Catalunya (1883); sobre els terratrèmols de Catalunya (1887); la del descobriment del culm al Putxet i Vallcarca (1889); caracterització del Juràssic a les costes de Garraf (1889); sobre les causes de l'invasió del mar en la costa de Llevant (1890); primer descobriment del *Monograptus priodon* a Catalunya amb el de les capes de *Congerina* a Castellbisbal (1891); el del Muschelkalk, i el de les abundoses flores terciàries (1891); i el de les roques eruptives dels voltants de Barcelona, amb una explicació del Mapa Geològic 1:40,000 (1892).

Prengué part el Dr. Almera en el 3.er Congrés internacional de Catòlics a Bruseles en 1894, presentant un treball sobre la flora del pliocènic de Barcelona, el qual es publicà en el volum del Congrés, en 1895, essent després reproduït en el *Butlletí* de la Comissió del Mapa Geològic de 1897. També anà en 1898 a Fribourg i a Munic per a assistir al Congrés científic internacional de Catò-

lics, llegint-hi una memòria sobre els mamífers fòssils descoberts a Catalunya.

Fou també membre de la *Societat Científica de Brussel·les*, de l'*Avancement des Sciences*, de la *Reial Societat espanyola d'Història Natural* i membre honorari de la *Societat aragonesa d'Història Natural*.

A més dels Congressos internacionals de Geologia a Londres i Zuric, en l'any 1900, fou al de París; i també al de Viena, on presentà una comunicació sobre els «Graptolites» del Tibidabo. Anant gairebé sempre acompanyat del senyor Bofill i Poch, venien rublerts d'exemplars típics dels llits clàssics estrangers, amb les classificacions fetes pels geòlegs que els havien estudiat, i així enriquiren amb abundó d'exemplars les col·leccions que es serveixen al Museu del Seminari. A l'ensem, prenent part en aquests certàmens científics dels estrangers on hi concòrrer consuetudinàriament els geòlegs de tot el món, ell afirmà sos coneixements, estengué ses relacions, essent son criteri sempre tingut en vera consideració en les discussions.

En l'Exposició de Minería celebrada a Barcelona (1904-1905), se concedí al Museu del Seminari una medalla d'or amb diploma per a l'exhibició que es feu d'una col·lecció de minerals, roques i fòssils de Catalunya, preparada per son deixeble predilecte Mn. Font i Sagué, recent vingut de Madrid (*).

En el 1907 donà a la publicitat sa magna obra completa, descrivint els fòssils dels terrenys pliocènics de Catalunya que havia començat a donar a conèixer per entregues en 1894. Representa vint anys d'investigacions continuades i pacients, com diu molt bé el seu deixeble i col·laborador gràfic Mn. Font i Sagué en sa nota bibliogràfica (*B. I. C. H. N.*, 1908, p. 91), amb la que formà un estudi paleontològic acabadíssim del pliocènic català, i en el que hi prestà constant i eficaç col·laboració En Bofill i Poch.

Durant el bieni de 1906 a 1907 fou vice-president, i de 1907 a 1908 president, de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona. Darrerament en la sessió del curs de 1917 a 1918 fou solemnement homenatjat, col·locant-se son retrat a la galeria d'honor dels ex-presidents d'aquella corporació científica.

(*) Amb motiu d'auxiliar als meus mestres per al trasllat d'aquesta exhibició de material escullit que formava part de les col·leccions del Dr. Almera, allavors fou quan jo vaig començar a aficionar-me a la Geologia.

En octubre de 1908 fou a Saragossa presidint les sessions de la secció de Geologia del primer Congrés de Naturalistes Espanyols. No podem oblidar en aquests moments un acte de patriotisme, amb valentia defensat pel Dr. Almera amb motiu d'ésser menyspreuada nostra parla. Prèvia autorització, per la Junta organitzadora del Congrés, de presentar treballs escrits en català, a l'ésser aquests llegits, promogueren una forta tempesta en aquell aplec de naturalistes, el primer i últim celebrat a Espanya. La Ciència no deu tenir fronteres i per tant cada naturalista podria presentar treballs escrits amb la seva parla, així ho defensà enèrgicament el Dr. Almera, amenaçant amb la retirada de tots els catalans, que per cert hi foren bastants en nombre, cas de no ésser publicats tal com havien sigut presentats; Mn. Font defensà el que no es faria pas el segon Congrés en els dos anys a Barcelona com havien manifestat i desitjavan la majoria de congressistes, complint-se en el temps aquelles paraules profètiques.

Els senyors Ll. Tomàs i J. Folch, sos admiradors, li dedicaren una nova forma específica de mineral, l'*Almeraita* ($\text{Cl K} + \text{Cl Na} + \text{Cl}_2 \text{Mg} + \text{H}_2 \text{O}$), que fou trobat en les recents exploracions dels llits potàssics subsolars de Catalunya (*B. I. C. H. N.*, 1914, p. 11).

A Barcelona, en l'any 1910 s'alarmà l'opinió pública amb el cèlebre projecte de la portada d'aigües a Barcelona, procedent de la conca del Mogent; i la dictaminació del Dr. Almera fou tinguda en especial estima i consideració pels defensors dels interessos de nostra urbs.

L'obra verdaderament monumental ha sigut la realitzada amb motiu de fer el Mapa Geològic de Catalunya en els trenta anys des de que la Diputació Provincial li encomanà aquest treball de gran amplitut; adoptant-se l'escala de 1.40,000, en lloc de la de 1.100,000 que s'havia escullit primerament, essent sens dubte aquella la més apropiada pel mapa d'un terreny de tan variada constitució com el nostre. S'han publicat cinc fulles, amb la col·laboració del dibuixant topògraf En E. Brossa, comprnent la superfície de 2,400 kilòmetres quadrats: 1.ª dels contorns de la capital (dos edicions); 2.ª del riu Noia al Mar; 3.ª del riu Foix a la Llacuna; 4.ª del riu Tordera; 5.ª del Montseny, Vallès i Litoral; aquestes dues últimes reeditades en català. Aquesta publicació demostra un progrés en la cartografia catalana, la qual s'ha patentisat en l'Exposició de Mapes celebrada de poc en aquest Centre Excursionista de Cata-

lunya (24 de gener-15 de febrer); coincidit la clausura de l'Exposició amb el jorn fatídic de la mort del Mestre. En anar a començar la fulla sisena, el Dr. Almera pregà a la Diputació d'ésser rellevat, encarregant-se l'*Institut d'Estudis Catalans* de la formació d'un plan per a la continuació de l'obra del mapa; encomenant-nos aquesta corporació des del 28 de juny del mateix any 1915, la direcció dels serveis geològics, que avui han passat, d'acort amb l'Institut, a la comissió mixta de la Diputació i Ajuntament, creada a l'efecte per tots els diferents serveis de Ciències Naturals. Adhuc el Dr. Almera feu donació a la Diputació de tot el material recollit amb motiu d'aquests treballs, el què deurà exhibir-se en una sala especial del nou Museu de Catalunya.

No obstant l'edat avençada del canonge Almera, actualment estava dedicant-se a la revisió de tot el material científic recullit en la tasca de més de trenta anys, esmerçada per a la confecció de les cinc fulles publicades del mapa geològic de la província de Barcelona; auxiliant-lo nosaltres en aquest treball per a poguer veure, a no tardar, exposades al públic en el Museu de Catalunya, perfectament classificades i ordenades, les seves nombroses col·leccions, entre les quals passaran sens dubte de 7,000 les espècies de fòssils de Catalunya recollides i classificades per ell, i en la determinació específica de determinades formes hi han col·laborat eminents paleontòlegs estrangers, a més del sabi malacòleg En Artur Bofill i Poch, entre altres.

Les seves valioses publicacions formen el millor pedestal del monument que deu immortalitzar davant la Ciència al Dr. Almera; la seva escola servarà el tresor de les seves profitoses ensenyances, normalitzant amb elles la caracterització d'una geologia eminentment catalana, tal com la va constituir el seu malaguanyat deixeble i company nostre en les primerenques investigacions, el Dr. Norbert Font i Sagué, al esguard del nostre il·lustre Mestre, en el seu tractat de *Geologia aplicada a Catalunya*, resum de les converses donades en aquest Centre.

I en el nostre Centre Excursionista de Catalunya hi figura el Dr. Almera com a soci desde la seva fundació. En tota ocasió ha prestat la seva més eficaç col·laboració en prò del excursionisme científic de nostra terra, practicant-lo i propagant-lo arreu mitjançant la seva obra monumental que tanta utilitat ha prestat per a donar a coneixer amb el seu mapa geològic a la mà les encontrades

de les rodalies de nostre urbs. Es ell dels qui més han facilitat l'arrelar l'excursionisme a Catalunya per a millor conèixer nostra terra fins en sa part estructural; per això el Centre Excursionista, després de sa primera i última Exposició cartogràfica, l'honra en tenir totes les fulles publicades en una sala especial per a que puguin ésser consultades per els nostres consocis, novells excursionistes.

Ha sigut metòdic en son treball, enèrgic en ses dictaminacions, en les classificacions específiques hi ha tingut una cura especial, vident en les embrollades relacions estratigràfiques, i així és com ha pogut avançar en l'investigació; a l'ensem que no ha deixat d'atendre als molts altres deures que el tenien obligat pels molts càrrecs que ha desempenyat i que en l'estat present no ha pas abandonat, ni tan sols minvat en la seva actuació.

Es el Dr. D. Jaume Almera una glòria de Catalunya, a l'ensem que honrosa per a la Religió, en la qual sempre hi han hagut homes que han sapigut equilibrar i armonitzar les veritats experimentals amb les veritats revelades patentisant arreu que: *Nulla unquam inter fidem et rationem vera dissensio esse potest.*

DR. MARIAN FAURA I SANS

Guia del Conflent, Vallespir, Canigó i Alberes

Nostre ex-President D. César A. Torras, incansable sempre, acaba de publicar una nova edició de la guia agotada volum III «Conflent-Vallespir-Muntanyes del Canigó-Alberes».

Com totes les altres, malgrat les circumstàncies anormals que estem patin per carència de paper i altres causes, es presenta elegantment impresa i enquadernada. Conté 155 itineraris, 131 fotogравats i un mapa de la comarca.

Com de costum, el Sr. Torras rés ha omitit en aquesta guia que pugui ésser d'utilitat pel que visiti aquestes importants regions pirenenques; etimologies, confins, hidrologia, comunicacions, municipis, etc., així com també indica tots els monuments i altres detalls que l'excursionista pot trovar a pas i que puguin interessar-li. En resúm, el volum-guia que avui ens ocupa es digne i dèu figurar en tota biblioteca dels aimants de l'excursionisme.

El Centre Excursionista de Catalunya es complau i felicita una vegada més al primer dels seus socis i digne ex-President D. César A. Torras, enorgullint-se de que amb tanta constància, fé i amor, treballi en la tasca de fer conèixer hermoses regions, fent-les assequibles a tots els catalans d'aquí i d'allà dels Pirineus.

Crònica del Centre

ABRIL DE 1920

CONFERÈNCIES I EXCURSIONS.—El dia 9 el Sr. Ignasi Soler i Escofet donà una conferència sobre *Una excursió a la Font del Crestall (Serra de Cadí)*.

El dia 16 el Sr. Pelegrí Casades i Gramatxes sobre'l tema *Constantinopla cristiana*.

El dia 23 el Vice-President de la Secció d'Esports de Muntanya, Sr. Josep M.^a Cò de Triola, ressenyà el viatge aeri de nostra Ciutat a Palma de Mallorca.

El dia 30 el Sr. Joan Santamaria donà una conferència sobre la *Guia de Sant Llorenç del Munt*.

SECCIÓ DE FOTOGRAFIA.—El dia 8 el Sr. Adolf Mas donà una conferència sobre l'interessant tema *Orientacions sobre la fotografia artística-arqueològica*.

El dia 11 es visità la Granja Vella d'Horta, propietat del Sr. Martí i Codolar, i el dia 25 s'efectuà una excursió a Santa Maria de l'Estany per a visitar son interessant monestir.

SECCIÓ DE GEOLOGIA I GEOGRAFIA.—Dia 18, excursió a Cervelló, per a dibuixar el *Cercle panoràmic (tour d'horizon)* des dels cims que dominen la vall de Vallirana.

SECCIÓ D'ESPORTS DE MUNTANYA.—En els dies 31 març i 1-5 d'abril s'efectuà una excursió d'alta muntanya amb skis, per a recórrer les Serres de Maranges, Puig d'Alp i Puigllançada.

El dia 18 tingué lloc una excursió familiar a Sant Miquel del Fay.

SECCIÓ D'ENGINYERIA.—El dia 6 es visità la Fundició de bronze, ferro i aram del Sr. Fill de I. Damians.

El Sr. Arnau Izard ressenyà, el dia 20, la visita efectuada al Plà del Llobregat per a visitar la Colonia Güell i la Central hidro elèctrica de la Companyia Barcelonesa d'Electricitat, a Corbera; i el dia 25 visitaren la Fàbrica de gas dels Srs. Lebón i C.^a

El dia 27 es celebrà la Junta General reglamentària de la Secció per a l'elecció d'alguns càrrecs de son Concell Directiu, quedant aquest constituït en la següent forma: President, Sr. Pere Rius i Matas; Vice-President, Sr. Antoni Ferran; Secretari, Sr. Salvador Filella; Vice-Secretari, Sr. Ferran Cuito; Vocals, Srs. Pau Cardellach, Josep Ferrer-Vidal, Rafael Garriga.

Noves

CONVITS.—Nostre CENTRE ha sigut convidat: pel Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria a les festes de celebració del seu XVIIe aniversari; per la Joventut Excursionista de Barcelona per a tractar

de la celebració d'un Aplec excursionista; per l'Agrupació Nacionalista «Els Montserratins» a una excursió a Montserrat per a beneir la seva bandera; pel Consistori dels Jochs florals a la festa d'enguany.

ADHESIÓ.—El CENTRE s'ha adherit a les gestions que es practiquen per l'Acadèmia de Jurisprudència en defensa del Dret Català.

DELEGACIÓ.—Havent sigut convidat el CENTRE per a formar part de la Comissió organitzadora de «l'Aplec de la Sardana», fou delegat a tal objecte D. Josep Danés i Torras.

LLIBRETES-REGISTRE ALS CIMS DEL PIRENEU.—El dia 2 del corrent va depositar-se al cim del Puig Pedrós (Toçal de Maranges; 2,914 m.) una llibreta-registre.

A judicar pels treballs de preparació que venen portant a cap els socis de la Secció d'Esports de Muntanya, en la vinenta temporada d'istiu seràn en gran nombre les llibretes que es col·locaran en altres cims del Pireneu català i aragonés.

DEFUNCIÓ.—Nostre bon amic i consoci l'ex-president de la Secció de Fotografia D. Francisco X. Parés i Bartra, ha passat pel dolor de veure morir a sa virtuosa esposa D.ª Josepa Terradas. La Junta Directiva fent-se ressò del sentiment del CENTRE ha fet constar en acta el condol que experimenta, assistint en bona representació a l'acte de l'enterro. Desitjem a nostre amic Parés tota la conformitat que es necessita en tals casos.

BUTLLETÍ.—Es posa en coneixement de tots els socis que la Junta Directiva ha acordat fer una tirada especial de 25 exemplars del Butlletí en paper de fil, qual preu d'exemplar és de una pesseta per als socis i dues pessetes per als que no ho son.

UN VIATGE AERI DE BARCELONA A MALLORCA I RETORN.—El dia 18 del passat març, amb ocasió de tindre lloc el primer viatge aeri de Barcelona a Palma de Mallorca, per un hidro-avió, el Centre Excursionista de Catalunya ha estat la primera entitat d'usar tan ràpid com modern sistema de locomoció, baix un aspecte pràctic. Un dels passatgers de la nau aèria, el Vocal de la Junta Directiva, Sr. Josep M.^a Cò de Triola, volgué lligar el nom del CENTRE a tal històric fet, emportant-se'n una de les llibretes-registre que'l CENTRE ve depositant en els cims principals de nostra terra, destinada al Puigmajor (1,445 m.) de l'illa de Mallorca. El viatge tingué un èxit complet, realitzant-se en poc més de 3 hores el recorregut d'anada i retorn.

Volgent demostrar a l'amic Cò de Triola l'apreci amb que se'l té en aquesta casa, significats elements li dedicaren un sopar on, un cop més, es palesà la germanor i bona harmonia regnant entre'ls socis del CENTRE. Hom deu felicitar al Sr. Cò pel viatge realitzat tot agraint-li l'interés que ha demostrat pel CENTRE.

Estació meteorològica de Viella (Val d'Aràn)

RESUM DE LES OBSERVACIONS DEL MES DE MARÇ DE 1920

TEMPERATURES A L'OMBRA				PRESSIONS BAROMÈTRIQUES	
MITGES MENSUALS		MÀXIMA ABSOLUTA en 24 hores	MÍNIMA ABSOLUTA en 24 hores	MITGES MENSUALS A 0° I A LA GRAVETAT NORMAL	
8 matí	4 tarda			8 matí	4 tarda
5°5	10°05	25° (dia 4)	— 6° (dia 10)	680.4 mm.	680.28 mm.
Oscil·lació extre- ma men- sual. 31°		MITGES MENSUALS		A 0° I AL NIVELL DE LA MAR	
Variació màxi- ma diurna (dia 18). . . . 20°5		15°01	1°53	764.76 mm.	763.5 mm.
				Màxima (dia 21) . . .	776.6 mm.
				Mínima (dia 15) . . .	743.1 »
				Oscil·lació extrema .	33.5 »

HUMITAT RELATIVA			PLUVIOMETRÍA	
MITGES MENSUALS	8 matí	4 tarda		
Termòmetre sec	5.5	10.2	Total d'aigua caiguda en el mes . . .	140.4 mm.
Termòmetre moll	3.24	6.58	Dia de major caiguda (dia 8).	31 »
Humitat (percentatge)	63.2	55	Intensitat per dia de pluja i neu	10.76 »
Dies de saturació	6	1	Total d'espessor de neu en el mes . . .	0.803 »
			Dia de major espessor (dia 8).	0.35 »
			Vent dominant en els dies de pluja i nevades.	calma NW

VENT				
DIRECCIÓ	8 matí	4 tarda	VELOCITAT EN 24 HORES	
Calma	11	12		
N.	1	3		
NE.	2	2	Mitja mensual diària	49.432 k.
E.	—	—		
SE.	5	3	Màxima absoluta (dia 29)	199.800 k.
S.	1	1		
SW.	1	3	Recorregut total en el mes	1532.400 k.
W.	1	—		
NW.	9	7		

ESTAT DEL CEL									
DIES	8 matí	4 tarda	DIES DE		NÚVOLS			NUVOLOSITAT	
					CLASSE	8 m.	4 t.	MITGES MENSUALS	
Serens. . .	7	4	Pluja	13				8 matí	4 tarda
			Boira	4					
Nuvolosos .	13	18	Glaçada total .	2	Cirrus.	8	7		
			Glaçada, 8 m. .	4	Nimbus .	4	8		
			Neu.	8	Stratus .	2	2		
Coberts . .	11	9			Cumulus .	—	1	5.4	6.2

Les anotacions diàries han estat preses per el G.^a Josep i revisades pel DR. FAURA I SANS.